

Historiografija hrvatska u pravom smislu te riječi začinje se tek drugom polovicom XVII. vijeka, kad je zagrebački kanonik Jura j barun Rattkay († 1666.) izdao 1652. u Beču prvu sustavno napisanu hrvatsku historiju.¹ To je djelo za čitavo starije doba osnovano na veoma nepouzdanim izvorima, a danas ima vrijednosti samo za piševo doba, dakle za prvu polovinu XVII. vijeka. Pored sve nekritičnosti ipak je značajno s toga, što je Rattkay prožet hrvatskim duhom svoga vremena razlikujući strogo Hrvatsku od Ugarske. Mnogo je bolje djelo, što ga je napisao Trogiranin Iva n Lucius (Lucić?) († u Rimu 1679.) i štampom izdao u Amsterdamu 1666., a prikazuje hrvatsku historiju do 1420., to jest do onoga vremena, kad je čitava Dalmacija trajno prešla u mletačke ruke.² Lucius je pravo reći osnivač i otac hrvatske kritične historiografije, jer se služio samo ispravama i suvremenim piscima, no on odiše više duhom mletačkim negoli hrvatskim. Kudi kamo zaostaje za njim kao historik zagrebački kanonik Baltazar Adam Krčelić († 1778.), koji je napisao povijest crkve zagrebačke (do polovice XVII. vijeka),³ onda političku historiju kraljevine Hrvatske do smrti Ferdinanda I. (1564.),⁴ a s tendencijom, da opravda tadani centralistički sistem bečke vrhovne vlade, i pod kraj života ljetopis svoga vremena (od 1748.—1767.),⁵ koji je jedan od najdragocjenijih izvora XVIII. vijeka. Na prijelazu u novo doba stoji znatan rad Zagrepčanina Josipa Mikoczyja († 1800.), a naročito na polju hrvatske historije u doba narodnih vladara.⁶

Poslije „ilirskoga“ doba, koje iznese na vidjelo prvu hrvatsku historiju pisanu novim književnim jezikom, a kojoj bješe pisac župnik u požeškim Sesvetama Iva n Švear⁷ († 1839.), začu moderni naučni rad, kojemu je temelje položio Iva n Kukuljević Sakcinski osnutkom „Društva za jugoslavensku povjesnicu“ i izdavanjem društvenoga organa „Arkiva“ (12 knjiga od 1851. do 1875.). No još krepčiju osnovku steče rad oko hrvatske historiografije osnutkom „Jugoslavenske akademije“, naročito otkad je ona započela sustavno djelovanje svoje (1867), i to ne samo objelo-

¹ Rattkay, Memoria regum et banorum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae. Beč 1652.

² Lucius, De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex. Amsterdam 1666. (i Schwandtner, Scriptores rer. Hung. III.).

³ Kercselich, Historiarum cathedralis ecclesiae Zagrabiensis partis primae tomus I., Zagreb 1770. Drugi tom ostao je u rukopisu (danas u arhivu „Jugoslavenske akademije“).

⁴ Kercselich, De regnis Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae notitiae praeliminares. Zagreb 1770.

⁵ Kercselich, Annuae sive historia ab anno inclusive 1748. et subsequis (do 1767.) ad posteritatis notitiam. Izdao Tade Smičiklas u izdanjima „Jugoslavenske akademije“, Zagreb 1901.

⁶ Mikoczy, Otiorum Croatiae liber unus. Budim 1806.

⁷ Švear, Ogledalo Iliruma, vol. I.—IV. Zagreb 1839.—1842. (Sveska III. i IV. nose natpis: „Ogledalo Ilirije“).